

(i) Printed Pages : 4

Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	8	6
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	5
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 3rd Semester

(2122)

**EDUCATIONAL MANAGEMENT, POLICY PLANNING
& FINANCING—III (In all Mediums)**

Paper—IV : C15-EPF-III

Time Allowed : Three Hours] [Maximum Marks : 70

Note :—Attempt FIVE questions in all by selecting one question each from Units I-IV. Question No. 9 of Unit-V is compulsory.

UNIT—I

1. Discuss concept, scope and principles of management. 2+4+8
2. Suggest strategies for maintaining healthy work environment in an educational institute by quoting relevant examples. 14

UNIT—II

3. Explain process and interventions for development of an educational organization. 6+8
4. Discuss traits and skills required for effective educational leadership. 14

UNIT—III

5. Write down process of formulation of short term and long term plan of action of a policy. 7+7
6. Discuss importance and determinants of educational policy. 5+9

UNIT—IV

7. Explain man power approach and social demand approach of educational planning with its advantages and limitations. 7+7
8. Write down methods and techniques of educational planning in Indian context. 14

UNIT—V

9. Write short notes on of the following :
  - (i) Significance of communication in educational organizations
  - (ii) Concept of organizational change
  - (iii) Significance of policy research
  - (iv) Guiding principles of educational planning. 3.5×4=14

(हिन्दी साध्यम)

नोट :— सभी में से पाँच प्रश्न करें, प्रत्येक यूनिट I से IV तक में से एक प्रश्न करें। यूनिट V में प्रश्न न. 9 अनिवार्य है।

यूनिट-I

1. प्रबंधन की अवधारणा, कार्यक्षेत्र और सिद्धांतों पर चर्चा करें। 2+4+8
2. प्रासंगिक उदाहरण देते हुए एक शैक्षिक संस्थान में स्वस्थ कार्य वातावरण बनाए रखने के लिए रणनीतियों का सुझाव दें। 14

यूनिट-II

3. एक शैक्षिक संगठन के विकास की प्रक्रिया और हस्तक्षेपों की व्याख्या कीजिए। 6+8
4. प्रभावी शैक्षिक नेतृत्व के लिए आवश्यक लक्षणों और कौशलों पर चर्चा करें। 14

यूनिट-III

5. किसी नीति की अल्पकालीन और दीर्घकालीन कार्ययोजना तैयार करने की प्रक्रिया लिखिए। 7+7
6. शैक्षिक नीति के महत्व और निर्धारकों की चर्चा कीजिए। 5+9

यूनिट-IV

7. शैक्षिक योजना के मानव शक्ति दृष्टिकोण और सामाजिक भाग दृष्टिकोण को उसके लाभों और सीमाओं के साथ समझाइए। 7+7
8. भारतीय संदर्भ में शैक्षिक नियोजन की विधियों और तकनीकों को लिखिए। 14

यूनिट-V

9. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखिए :
  - (i) शैक्षिक संगठनों में संचार का महत्व
  - (ii) संगठनात्मक परिवर्तन की अवधारणा
  - (iii) नीति अनुसंधान का महत्व
  - (iv) शैक्षिक योजना के मार्गदर्शक सिद्धांत। 3.5×4=14

(पंजाबी अनुवाद)

नोट :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਯੂਨਿਟ I-IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ-V ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਚਾਇੰਬੇ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 2+4+8
2. ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਕੰਮ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿਓ। 14

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 6+8
4. ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਕਿਸੇ ਨੀਤੀ ਦੀ ਖੋਜ਼ੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਮਿਆਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਲਿਖੋ। 7+7
6. ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 5+9

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੀਤੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮੰਗ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 7+7
8. ਭਾਰਤੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉੱਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (i) ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
  - (ii) ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ
  - (iii) ਨੀਤੀ ਖੋਜ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
  - (iv) ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ। 3.5×4=14